

Motion till riksdagen 2005/06:Kr416

av **Gunilla Tjernberg m.fl. (kd)**

Bibliotek och läsning

Motionen delad mellan flera utskott

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	3
4	Bibliotek.....	3
4.1	Biblioteken och det livslånga lärandet	3
4.2	Utvärdera bibliotekslagen.....	4
4.3	Sammanhållet ansvar på nationell nivå	4
4.4	Skapa en nationell biblioteksvision	4
4.5	Utveckla folkbiblioteken	5
4.6	Skolbibliotek och barnbibliotek	5
5	Bokens betydelse.....	6
6	Ge svenska språket lagskydd.....	6
7	Läsfrämjande insatser.....	7
7.1	Begränsa verksamheten i En bok för alla	7
7.2	LL-stiftelsen	7
8	Kulturtidskrifter	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bibliotekens betydelse för det livslånga lärandet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av bibliotekslagen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett sammanhållet nationellt ansvar för bibliotekspolitiken.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nationell biblioteksvision.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skolbiblioteken.¹
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om information rörande utvärderingen av det statliga stödet till läsfrämjande insatser.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om En bok för alla.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om LL-stiftelsen.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kulturtidskrifter.

¹Yrkande 5 hänvisat till UbU.

3 Inledning

Den västerländska kulturen är en skriftkultur. Länges var förmågan att läsa och skriva förbehållen de högre stånden, det var ett tecken på makt. Sverige var dock bland de första länder i världen som började sprida kunskapen om läsning bland folket. Spridandet av skriftspråket blev ett viktigt steg på vägen mot demokratin. Fortfarande i dag är förmågan att läsa och skriva en avgörande demokratifråga. Att kunna läsa och förstå det man läser är en nödvändighet för att vara en aktiv samhällsmedborgare.

Men läsandet är också en fråga om livskvalitet. Att läsa är att få tillgång till en annan värld och ta del av andras drömmar och erfarenheter. Upplevelserna och intrycken som en läsare kan få av en bok har en gränslös betydelse för många.

Biblioteken har en avgörande betydelse för att stärka läsningen i samhället. Biblioteken har mycket stor betydelse för väldigt många, och därför är det viktigt att biblioteken får stöd för att utvecklas.

4 Bibliotek

Inga kulturinstitutioner är så omtyckta och omhuldade som biblioteken. Hela 70 % av svenskarna besökte någon gång under förra året ett bibliotek och antalet besökare har ökat under flera år. Trots bibliotekens enorma popularitet och betydelse sker en långsam nedmontering av biblioteken. På folkbiblioteken minskar bokutlåningen för sjunde året i rad. Kanske som en följd av att antalet nyinköpta böcker på ett år minskade med 9 % och det totala bokbeståndet med 700 000 volymer. Antalet biblioteksfilialer minskar också för varje år och ligger på knappt 1 100 mot närmare 1 300 för tio år sedan.

4.1 Biblioteken och det livslånga lärandet

Det finns stora möjligheter för biblioteken i framtidens samhälle. Antalet studenter i högskolan ökar år för år i hela landet och "det livslånga lärandet" har blivit ett ständigt återkommande utvecklingsområde. I den framväxande högskolans spår uppkommer det nya forsknings- och högskolebibliotek, och även folkbiblioteken får ta emot allt fler studenter från såväl högskola som komvux. Biblioteken är en naturlig plats att vända sig till för de allra flesta när de vill inhämta kunskap, och med sin folkbildande tradition borde biblioteken ses som en självklar aktör i visionen om det livslånga lärandet. Trots detta är det ytterst sällan som bibliotekens förmåga tas till vara eller uppmärksammas i politiska beslut.

Kristdemokraterna anser att biblioteken har en avgörande betydelse för det livslånga lärandet och menar att det är ett politiskt ansvar att ta till vara de efterheter som biblioteken och bibliotekarierna besitter på detta område.

Fel! Okänt namn på

4.2 Utvärdera bibliotekslagen

År 1996 införde riksdagen en bibliotekslag. Vi såg då en risk i att en lag som reglerar en miniminivå för biblioteksstandard i en kommun lätt blir ett tak i stället. Någon ordentlig utvärdering av lagen har ännu inte gjorts, men vår uppfattning är att lagen har fått ett i huvudsak positivt bemötande ute i verksamheten. Det är en uppfattning som också bekräftas i John Erik Forslunds studie från 2003. Där konstateras att lagen på biblioteken betraktats som ”ett erkännande av biblioteksfrågorna som en nationell angelägenhet”.

I samband med budgetpropositionen från hösten 2005 genomförde regeringen ändringar i lagen som bland annat innebar att kommunerna blev skyldiga att formulera biblioteksplaner. Kristdemokraterna har redan tidigare föreslagit införande av biblioteksplaner och anser att regeringens förslag är otydligt. Inte med ett ord förklaras vad dessa biblioteksplaner ska innehålla eller hur de ska utformas, vilket riskerar att göra en bra idé till ett mycket trubbigt verktyg. Dessutom borde en förändring av lagen ha föregåtts av en ordentlig utvärdering.

Kristdemokraterna kräver att regeringen genomför en genomgripande utvärdering av bibliotekslagens effekter och mottagande inom biblioteksväsendet.

4.3 Sammanhållet ansvar på nationell nivå

I dag styrs biblioteken av en mängd olika huvudmän: kommuner, landsting, högskolor, organisationer och företag. Det är en mångfald som är berikande och som ska värnas. Som komplement till denna mångfald behövs ett sammanhållet ansvar för biblioteken och bibliotekspolitikerna på nationell nivå, vilket saknas i dag. Kulturrådet sammanställer statistik men har inget ansvar för uppföljning. Kungliga biblioteket har ansvar för forskningsbiblioteken medan Skolverket och Myndigheten för skolutveckling ansvarar för skolbiblioteken. Bristen på sammanhållet ansvar gör att det är svårt att skapa sig en helhetsbild av bibliotekens situation. Kunskapsinhämtningen blir bristfällig och splittrad. Ett samlat nationellt ansvar för biblioteksutveckling skulle ge alla bibliotek oavsett huvudman bättre förutsättningar att utvecklas till framgångsrika aktörer i det framtida samhället.

4.4 Skapa en nationell biblioteksvision

Biblioteken är en viktig part i utvecklingen av kunskapssamhället, men det förändrade samhället ställer också nya krav på bibliotekens tjänster. För att på bästa sätt ta till vara bibliotekens kompetens anser Kristdemokraterna att staten ska ta initiativ till att tillsammans med berörda parter skapa en nationell biblioteksvision där målen för bibliotekens utveckling formuleras.

4.5 Utveckla folkbiblioteken

De svenska folkbiblioteken omfattas med värme av stora delar av befolkningen. Från början startade de på initiativ av enskilda eller föreningar med ett starkt intresse av att göra böcker lättillgängliga för alla.

Det är viktigt att inte folkbiblioteken tas för givna och att inte mål och visioner för biblioteken i kommunerna uteblir. De biblioteksplaner som kommunerna nu ska anta kan bli ett värdefullt verktyg för att sammanställa tankar och idéer kring bibliotekens utveckling i varje kommun. Biblioteken kan få möjlighet att förändras i takt med det omgivande samhället och med kommunens stöd nå nya målgrupper och ta sig an nya uppgifter.

Alla förändringar måste dock genomföras i samverkan med biblioteken och dess personal. Biblioteken får aldrig förändras på ett sådant sätt att de förlorar sin identitet och ursprungliga uppgift att göra böcker tillgängliga för medborgarna.

4.6 Skolbibliotek och barnbibliotek

Att främja barns läsande är en ovärderlig uppgift för biblioteken, och här spelar naturligtvis skol- och barnbiblioteken en särskilt viktig roll. Svenska folket är ett läsande folk, och antalet människor som nöjesläser böcker har ökat under de senaste åren. Inom en grupp har dock läsandet minskat och det är bland den yngsta gruppen i Kulturrådets mätning, 9–14-åringar. Det är en oroande trend, och bibliotekspersonal kan tillsammans med andra vuxna spela en viktig roll för att bryta den. Barn- och skolbibliotek kan locka barn till läsning, att visa barnen njutningen med att läsa. Genom att utgå från barnens eget intresse och nyfikenhet kan biblioteken fånga barnens intresse för läsning.

Skolbiblioteken är tyvärr en undervärderad resurs på många skolor. Under de senaste åren har de utarmats på många håll och tillgången till bemannade skolbibliotek minskar. Skolbibliotekarier har blivit sällsynta och urvalet av böcker är ofta föråldrat. Ofta är det någon av lärarna som någon timme i veckan ansvarar för att se till biblioteket. Bristen på utbildade bibliotekarier innebär ofta att biblioteken inte utnyttjas på ett effektivt sätt.

I bibliotekslagen stadgas att

inom grundskolan och gymnasieskolan skall finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur och för att tillgodose deras behov av material för utbildning.

När inte mer än hälften av grundskoleeleverna i Sverige i sin skola har tillgång till ett bibliotek som är bemannat minst sex timmar per vecka kan det ifrågasättas om lagen verkligen uppfylls. I den utvärdering av skollagen som vi krävt bör särskild uppmärksamhet riktas på situationen för skolbiblioteken.

Skolbiblioteken har en stor betydelse för lärandet och för lusten att läsa, och därför anser vi att kommunerna bör upplysas om möjligheten att använda

Fel! Okänt namn på

de extra statsbidragen för personal i skolan för att anställa bibliotekarier till skolbiblioteken.

Kristdemokraterna vill dessutom införa ett statliga anslag på 200 miljoner kronor årligen för inköp av läromedel. Resurserna ska fördelas till varje skola för inköp av läromedel. Vi ser gärna att en del av dessa medel används för inköp av böcker till skolbiblioteken.

5 Bokens betydelse

Allt fler människor, såväl vuxna som barn, tillbringar en allt större del av sin tid framför datorn. Även i skolan har datorn blivit ett mycket vanligt redskap för eleverna, i många fall i stället för böcker. Det finns många positiva aspekter i det. Barn lär sig tidigt att använda datorn, och de kan finna o begränsat med information om allt som intresserar dem. Det är dock viktigt att bokläsandet inte blir lidande till följd av ett ökat datoranvändande. Även om barnen övar sin läsning vid datoranvändning finns det undersökningar som visar att barn som letar information och läser på en datorskärm läser betydligt kortare texter och mer fragmentariskt än vid läsning av en textmassa i en bok. Utvecklingen av IT-tekniken är positiv och ska underlättas men tekniken kan inte ersätta boken, bara komplettera den. Det är viktigt att böcker finns tillgängligt för alla människor, och biblioteken har här naturligtvis en central roll.

Läroboken har fortfarande en central betydelse i skolan. Bra och uppdaterade böcker är en viktig förutsättning för att skolarbetet ska fungera. Av skolans totala kostnader går mindre än 1 % till läromedelsinköp, och på var tredje lågstadieskola får barnen inte behålla en enda egen lärobok. För att garantera en viss standard på läromedel anser vi att läromedelsstandarden bör behandlas i skolornas årliga kvalitetsredovisningar. Dessutom vill vi, som nämnts ovan, införa ett statligt bidrag för inköp av läromedel på 200 miljoner kronor årligen.

6 Ge svenska språket lagskydd

Svenska språket tillhör ett mycket litet språkområde. I den internationaliserade värld vi lever i är det nödvändigt att aktivt slå vakt om vårt språk om vi vill att det ska vara levande och rikt även i framtiden. Att slå vakt om språket innebär inte att konservera och förhindra förändring utan handlar om att bevara svenskans egenart genom ständig utveckling. Vi anser att svenska språkets ställning som majoritetsspråk bör ges lagskydd liksom riksdagen redan lagskyddat ett antal minoritetsspråk. Den parlamentariska utredning om det svenska språkets ställning som våren 2002 presenterade sitt slutbetänkande *Mål i mun* (SoU 2002:27) stöder oss i detta krav. I utredningen finns många intressanta förslag, och regeringen har nu till sist aviserat en proposit-

ion under hösten 2005. Vi ser fram emot denna och hoppas att vi då får möjlighet att behandla frågor om språkvård och språkutveckling och att det svenska språket därmed äntligen ges ett lagskydd.

7 Läsfrämjande insatser

Staten har under lång tid försökt främja läsandet genom olika former av läsfrämjande insatser. Genom olika kanaler har statligt stöd gått till föreningar och organisationer som arbetat för att främja läsandet. De statliga satsningarna för att främja läsandet är mycket viktiga. Att sprida läsandets konst är en avgörande demokratifråga. Det är dock viktigt att de statliga insatserna verkligen leder fram till positiva effekter på läsandet. Hösten 2002 beslutade riksdagen i enlighet med Kristdemokraternas förslag att en utvärdering av de statliga insatserna för läsfrämjande ska ske. Det var positivt att beslutet togs. Däremot ställer vi oss frågande till om regeringen tagit utskottets krav på allvar. I budgetpropositionen för 2006 nämns ingenting om denna utvärdering. Vi kräver därför att regeringen återkommer med information till riksdagen under detta riksdagsår och informerar om hur arbetet fortlöper.

7.1 Begränsa verksamheten i En bok för alla

En bok för alla är ett bokförlag som startades av Litteraturfrämjandet med statligt stöd 1976. Syftet var att till ett kraftigt subventionerat pris ge ut kvalitetslitteratur för barn och vuxna och på så sätt verka för att öka läsningen i landet. En bok för allas verksamhet har länge varit en av statens viktigaste läsfrämjande insatser. Situationen på bokmarknaden ser dock annorlunda ut i dag i jämförelse med när En bok för alla grundades. Tack vare den kraftigt expanderande pocketboksmarknaden finns nu en stor mängd kvalitetslitteratur för vuxna tillgänglig till ett lågt pris. Den sänkta bokmomsen har fått ytterligare effekter på bokpriserna.

Vid flera tillfällen har regeringen förlängt avtalet med En bok för alla utan att göra någon utvärdering av verksamheten. Vi anser att det var oansvarigt. Kristdemokraterna anser inte att det längre är motiverat att staten finansierar utgivning av vuxenlitteratur till lågpris. Vi minskar därför anslaget till *En bok för alla* med 5 miljoner kronor.

7.2 LL-stiftelsen

Inom litteraturområdet görs satsningar för funktionshindrade både på Talboks- och punktskriftsbiblioteket och Stiftelsen för lättläst information och litteratur (LL-stiftelsen). LL-stiftelsens ursprungliga uppdrag var att äga och ge ut en nyhetstidning för utvecklingsstörda samt att ge ut lättlästa böcker (LL-böcker). Nu är målgruppen för verksamheten breddad och de riktar sig

Fel! Okänt namn på

även till dyslektiker, läsovana, personer med annat modersmål med flera. Verksamheten drivs utan vinstsyfte och inom ramen för avtal som träffas mellan staten och stiftelsen.

Många, både barn och vuxna, har stor glädje av att få information och läsa böcker med lättläst text. Genom LL:s nyhetstidning kan invandrade svenskar som inte behärskar språket tillräckligt väl för att läsa en vanlig dagstidning få tillgång till nyheter.

Behovet av lättläst litteratur för en yngre publik påtalas ofta från handikapprörelsen och från pedagoger inom skolan. Det kan gälla såväl barn med utvecklingsstörning som barn med dyslexi. För några år sedan började stiftelsen att i begränsad skala starta utgivning av lättläst barn- och ungdomslitteratur. För att kunna utveckla denna verksamhet och utöka antalet utgivna titlar utan att utgivningen av vuxenlitteratur drabbas föreslår Kristdemokraterna att anslaget till LL-siftelsen ökas med 1 miljon.

8 Kulturtidskrifter

Sverige har en rik flora av kulturtidskrifter. Kristdemokraterna menar att tidskrifter är viktiga för att stimulera och spegla samhällsdebatten. De ger möjlighet till en fördjupning som kan vara svår att uppnå i andra medier. Det statliga stödet till kulturtidskrifterna har legat still i många år, vilket inneburit att realvärdet sjunkit. Som en följd av detta har Kulturrådet tvingats minska antalet tidskrifter som ges statligt stöd. Samtidigt har tidskrifternas kostnader för tryckning och distribution ökat. I årets budgetproposition har regeringen slagit ihop anslaget till kulturtidskrifter med anslaget för litteraturstöd. Detta görs dock utan att några resurser tillförs trots att behoven på området är mycket stora. Att införa ett gemensamt anslag för dessa stöd gör det också betydligt svårare att bedöma hur stor del av budgeten som går till just kulturtidskrifter. Kristdemokraterna vill att stödet till Kulturtidskrifterna ökas med 6 miljoner kronor årligen.

Genom ett så kallat prenumerationsstöd från Kulturrådet har folkbiblioteken möjlighet att prenumerera gratis på ett antal kulturtidskrifter. Detta är ett bra sätt för kulturtidskrifterna att nå ut till nya läsare. Nu har det visat sig att biblioteken inte utnyttjar den möjligheten i någon större utsträckning, vilket är förvånande. Kulturrådet bör utreda varför det är så.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 4 oktober 2005

Gunilla Tjernberg (kd)

Inger Davidson (kd)

Ulrik Lindgren (kd)

Sven Brus (kd)

Torsten Lindström (kd)

Olle Sandahl (kd)

Chatrine Pålsson (kd)

Rosita Runegrund (kd)

Kenneth Lantz (kd)

Dan Kihlström (kd)